

Center za zaslužne profesorje in upokojene visokošolske učitelje Univerze v Maribor,
ustanovljen 30.5.2018

[Center za zaslužne profesorje in upokojene visokošolske učitelje Univerze v Mariboru](#)

ZELENA KNJIGA O STARANJU

Spodbujanje solidarnosti in odgovornosti med generacijami

[ZELENA KNJIGA O STARANJU](#). Spodbujanje solidarnosti in odgovornosti med generacijami.

Evropska komisija, 27.1.2021: 23.

[GREEN PAPER ON AGEING: Fostering solidarity and responsibility between generations](#).

European Commission, 27 Jan. 2021

1

NA OBROBJU ALI AKTIVNO VKLJUČENI?

Prispevek k javnemu posvetovanju Evropske komisije
Gradivo uredila: prof. dr. Lučka Lorber

Maribor, 30.3.2021

VSEBINA

prof. dr. Lučka Lorber
Predgovor

I. POSTAVITEV TEMELJEV

zasl. gostujoči prof. prim. prof. dr. Marjan Skalicky, dr. med.
Zdravo in aktivno staranje

prof. dr. Lučka Lorber
Izobraževanje in usposabljanje z vidika vseživljenjskega učenja

Marjeta Vaupot, mag. posl. ved, Zdravstveni dom Slovenj Gradec
**Dodatno neformalno izobraževanje kadra, ki želi delati na področju starajoče se družbe
(primer dobre prakse)**

II. NOVE PRILOŽNOSTI IN IZZIVI PRI UPOKOJEVANJU

zasl. prof. dr. Jože Gričar
Imenovanje ministrice/ministra za seniorje v vsaki državi EU

2

III. ZADOVOLJEVANJE POTREB STARAJOČEGA SE PREBIVALSTVA

zasl. prof. dr. Jože Gričar
Zadovoljevanje potreb starajočega se prebivalstva

Marjeta Vaupot, mag. posl. ved, Zdravstveni dom Slovenj Gradec
**Delovanje zdravstvenega doma kot celostni pristop pri oskrbi starejših – vstopna točka
(primer dobre prakse Zdravstvenega doma Slovenj Gradec)**

doc. dr. Vanja Skalicky Klemenčič, izr. prof. dr. Vesna Žegarac Leskovar
Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo
Vpliv kakovosti arhitekturne zasnove na tveganja širjenja Covid-19 v domovih za starejše občane

zasl. prof. dr. Ludvik Trauner
Arhitekturno varno bivanje starejših v ruralnih in urbanih okoljih v sožitju z mlajšimi generacijami

red. prof. dr. Tomaž Kramberger, Univerza v Mariboru, Fakulteta za logistiko

Katere storitve in spodbudno okolje bi bilo treba vzpostaviti ali izboljšati, da bi starejšim zagotovili samostojnost, neodvisnost in pravice ter jim omogočili udeležbo v družbi?

red. prof. dr. Tomaž Kramberger, Univerza v Mariboru, Fakulteta za logistiko

**Kako bi lahko starejši izkoristili prednosti digitalizacije mobilnosti in zdravstvenih storitev?
Kako bi lahko izboljšali dostopnost, razpoložljivost, cenovno dostopnost in varnost javnega prevoza za starejše, zlasti na podeželskih in oddaljenih območjih?**

zasl. prof. dr. Marjeta Ciglencečki

Dostopnost do kulturnih in umetnostnih dobrin

red. prof. dr. Jožica Knez Riedl

Ohranjanje dostojanstva in krepitev empatije

prof. dr. Lučka Lorber

Predgovor

Center zaslužnih profesorjev in upokojenih visokošolskih učiteljev Univerze v Mariboru je organiziral spletno javno razpravo o *Zeleni knjigi o staranju, Spodbujanje solidarnosti in odgovornosti med generacijami*, ki je potekala v ponedeljek, 15. marca 2021. Razpravljavci so se zavedali velikega pomena dokumenta za udejanjanje prihodnjih politik na področju staranja prebivalstva in demografskih sprememb tako v prostoru Evropske unije kot v Sloveniji. V letu 2020/2021 so bile prenovljene ali na novo vzpostavljene ključne evropske strategije, ki zadevajo tudi starejše prebivalstvo. Slovenija daje izreden pomen oblikovanju nove vizije kakovosti življenja starejšega prebivalstva in vprašanju, kako zagotoviti spodbudno okolje, da bi starejšim zagotovili samostojnost, neodvisnost in pravice ter jim omogočili aktivno udeležbo v družbi. Slovensko predsedovanje Svetu Evropske unije nas je še dodatno motiviralo, da smo pristopili k razpravi o Zeleni knjigi o staranju, saj je ključnega pomena, da se uveljavijo novi pristopi ter inovativnih rešitev, ki bodo zagotovile ustreznost ukrepov v obdobju velikih sprememb – od dvojnega zelenega in digitalnega prehoda do novih oblik dejavnosti in nevarnosti pandemij.

Center se je aktivno vključil pri opredelitvi ključnih vprašanj in trendov ter podprl predlagane ukrepe na področju staranja na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Pri tem smo uporabili naše znanje in izkušnje s strokovnega področja, delovali smo interdisciplinarno in uporabili holistični pristop. Prav tako smo upoštevali soodvisnost delovanja generacij, ki pomeni tako za evropsko kot slovensko družbo velik izziv in priložnost za krepitev medgeneracijskega sodelovanja.

Center zaslužnih profesorjev in upokojenih visokošolskih učiteljev Univerze v Mariboru je v razpravi in pri oblikovanju zaključkov namenil posebno pozornost vprašanjem, ki se navezujejo na akademsko okolje oz. na področje našega dela in izkušenj. Oblikovali smo prispevek, ki je odraz našega akademskega razmišljanja in v skladu s poslanstvom in cilji starosti prijazne univerze, ki jim sledi Univerza v Mariboru.

I. POSTAVITEV TEMELJEV

zaslužni gostujoči profesor, prim. prof. dr. Marjan Skalicky, dr. med.

Zdravo in aktivno staranje

Oktober 2016 je prejel Nobelovo nagrado za medicino [Yoshinori Ohsumi](#) za odkritja mehanizma avtofagije, temeljnega procesa za razgradnjo in recikliranje delov celice. Princip je znan že 50 let, temeljni pomen pa je bil raziskan v 90. letih 20. stoletja. Za aktivacijo je potreben pozitiven stresor, v razumevanju fenomena hormeze, je to blagi padec glukoze in aktivacija glukagona. To aktiviranje »jesti samega sebe« je najlažje doseči z intermitentnim vsakodnevnim 16, 18 ali 20 urnim postom, kateremu sledi nutritivno obdobje banketnega obroka do 24. ure, kar si v svojem dnevniku izbere in organizira vsakdo sam. Dovoljeno je uživanje prave kave, zelenega ali pravega, črnega čaja, brez mleka in sladkorja – tudi do 8 skodelic dnevno, seveda glede na osebno počutje!

Leta 2017 je bila podeljena Nobelova nagrada za medicino ameriškim znanstvenikom: [Jeffrey C. Hall](#), [Michael Rosbash](#) in [Michael W. Young](#), za odkritje molekularnih mehanizmov kontrole cirkadianih ritmov. Njihovo odkritje je pomembno za razumevanje bioloških ritmov živih bitij, ki so sinhronizirana z 24-h dnevnim ciklom. Odkritje »periodnih« genov nam omogoča razumevanje kopičenja proteinov v celicah ponoči in njihove razgradnje podnevi. Gre za celični mehanizem, ki niha v ciklu 24-h in s tem določa ostale cirkadiane fiziološke funkcije živih bitij. Odkritje »periodnih« genov je posredno pripomoglo k razumevanju cirkadianih ritmov človeka, kot so ritem spanja in budnosti, telesne temperature, krvnega pritiska, izločanja nekaterih hormonov (melatonina in kortizola) in cirkadianih ritmov vedenja, ki so pomemben problem sodobnega sveta in starajočega se prebivalstva, ki se jih žal še premalo zavedamo. S tem mehanizmom je uglasen intermitentni post prehranjevanja z oblikovanim 1x dnevnim »banketom«, nutritivske vsebine po lastnem erosu apetita...tu ni prostora o »ne-zdravih živilih« ampak pomembna je zmernost! S takšnim pristopom se telo znebi okvarjenih celic, organelov, patoloških beljakovin, bakterij in virusov...

Pedagoška svoboda nam omogoča, da lahko svoje študente seznanimo s pomenom Nobelovih nagrad za medicino in fiziologijo v tekočem letu, prilagodim izvedbo svojih seminarjev in na ta način zagotovim implementacijo znanja v obvezne vsebine. Naš princip je v praksi

edinstven, po povratnih informacijah študentov. Predlagamo, da se pri zavedanju pomena zdravega in aktivnega staranja upošteva dosežke na področju medicine in zagotovi njihovo uveljavljanje pri starejši generaciji.

prof. dr. Lučka Lorber

Izobraževanje in usposabljanje z vidika vseživljenjskega učenja

V okviru evropskega visokošolskega prostora [EHEA](#), sodeluje 49 držav, ki so na ministrskih konferencah sprejele zaveze tudi na področju vseživljenjskega učenja in odprtega dostopa do izobraževanja.

[Ministrski komunike, sprejet v Erevanu, 2015](#) je opozoril, da se EHEA sooča s trajajočo gospodarsko in socialno krizo, dramatičnimi stopnjami brezposelnosti in demografskimi spremembami. Zato mora Evropski visokošolski prostor odigrati ključno vlogo pri soočanju z naštetimi izzivi in kar najbolj izkoristiti priložnosti preko evropskega sodelovanja. v dialogu s partnerji po vsem svetu. Države so se zavezale, da bodo povečale vključenost prebivalstva v visoko šolstvo, vključno z vseživljenjskim učenjem.

Ministri so bili v svoji izjavi [Pariški komunike, Pariz 2018](#) enotni, da mora visoko šolstvo imeti ključno vlogo pri ugotavljanju dejstev in sprejemanju odločitev. Z zagotavljanjem možnosti za vseživljenjski osebni razvoj, visoko šolstvo vse bolj omogoča celotnemu prebivalstvu, da ostane čim bolj dolgo dejavno in družbeno aktivno. Vključevalo bo tudi nadaljnji razvoj in celovito izvajanje odprtega izobraževanja v okviru vseživljenjskega učenja. Študijski programi, naj spodbujajo socialno mobilnost in nenehen strokovni razvoj, hkrati pa učečim se v vseh življenjskih obdobjih omogočajo dostop do visokošolskega izobraževanja in njegovo dokončanje.

V [Rimskem komunikeju, Rim 2020](#) ministri opozarjajo, da se naše družbe spoprijemajo s povsem novimi izzivi, povezanimi s širjenjem covid-19 po svetu in njegovimi posledicami. Države bodo okrepile naložbe v izobraževanje in s tem zagotovile ustrezna sredstva tudi na področju vseživljenjskega učenja in odprtega dostopa do izobraževanja. Še pred pandemijo je bilo prisotno zavedanje, da ima digitalizacija vlogo na vseh družbenih področjih. Njene zmožnosti spremeniti način izvajanja izobraževanja prebivalstva in njihovega učenja v različnih življenjskih obdobjih je nepredstavljivo.

Predlagamo, da *Zelena knjiga o staranju* vključi v svoje strateške ukrepe že sprejete smernice ministrov za izobraževanje. Ključnega pomena bo podpora učiteljem in uporabnikom, tudi starejše generacije, za ustvarjalno delovanje v digitalnem okolju. Digitalizacija je med pandemijo covid-19 omogočila aktivno delovanje in vključevanje starejši generaciji, čeprav so se zaradi uporabe digitalnih sredstev pojavile nekatere omejitve. Izobraževalni sistemi morajo omogočiti, da se bodo, ob ustreznem zagotavljanju kakovosti, bolje uporabljali digitalno in kombinirano poučevanje za izboljšanje vseživljenjskega in fleksibilnega učenja, spodbujale

digitalne spretnosti in kompetence, izboljšale analizo podatkov, raziskave izobraževanja in predvidevanje ter odpravile zakonodajne ovire pri zagotavljanju odprtega in digitalnega izobraževanja za vse generacije.

Marjeta Vaupot, mag. posl. ved, Zdravstveni dom Slovenj Gradec

Dodatno neformalno izobraževanje kadra, ki želi delati na področju starajoče se družbe (primer dobre prakse)

Znotraj projekta Večgeneracijski center Andeški hram, podpiramo izvajanje neformalnega izobraževanja na področju EMPATIJE, kamor se vključujejo dijaki, neformalni izobraževalci na področju zdravstva in sociale. Na tem področju razvijamo program izkustvenega učenja empatije. Gre za edinstven preizkus s tehnološko opremo, s katero opremimo udeležence. Tehnologija omogoča prepoznavanje in občutenje slabšega vida, težjih korakov, težjih dvigov rok, slabšega občutka na prstih in dlaneh. Skozi tovrstno izobraževanje omogočamo udeležencem da se vživijo v vlogo osebe, ki se stara. Skozi tovrstno izkušnjo dijaki razvijajo empatijo do oseb, ki jih obravnavajo pri svojem delu. Delavnice bomo razširili tudi na druge izobraževalne institucije.

II. NOVE PRILOŽNOSTI IN IZZIVI PRI UPOKOJEVANJU

zasl. prof. dr. Jože Gričar

Imenovanje ministrice/ministra za seniorje v vsaki državi EU

Glede na naraščajoči delež seniorjev v prebivalstvu večine držav je spodbudno, da v nekaterih državah že imajo ministrico/ministra z odgovornostmi za seniorje. Na primer, v Avstraliji, Kanadi, na Novi Zelandiji, na Škotskem in v Walesu. Ministri imajo različne nazive: minister za starejše, ministrica za starost in starejše, komisar za seniorje, minister za starejše ljudi in enakost.

Številni seniorji so še vedno na plačanem delu, mnogi pa skrbijo za druge - svoje otroke, vnuke in druge. Za državljane vseh držav je pomembno, da se povežejo in zgradijo močnejšo, bolj vključujočo in prožnejšo državo. S tem je povezana odgovornost vlade, da sodeluje z državljani, civilno družbo in zainteresiranimi stranmi, vključno s podjetji vseh velikosti, širšim javnim sektorjem ter neprofitnimi in dobrodelnimi organizacijami.

Imeti odgovornega ministra izključno za seniorje, zagotavlja, da se na politike v zvezi z zdravstvenim varstvom in finančno varnostjo gleda tudi skozi očala seniorjev. Ministrica za starejše naj bi pomagala vladi, da bolje razume in odloča o potrebah seniorjev in zagotavljanju

programov in storitev, s katerimi se odziva na staranje prebivalstva. Ta minister podpira druge ministre pri vseh pobudah vlade, ki vplivajo na seniorje. Je »enak glas za mizo« vseh ministrov, ki govori v imenu seniorjev. Zelo pomembno je njegovo sodelovanje z ministroma za zdravje ter za delo, družino in socialne zadeve. Starejšim zaposlenim in bodočim upokojencem zagotavlja večjo varnost in boljšo kakovost življenja.

To vključuje učenje in nadgrajevanje državno podprtih programov, ki so se izkazali za uspešne in podpirajo potrebe seniorjev in njihovih družin. To je nujno za zagotovitev državnih naložb v nego na domu, oskrbo v skupnostih in paliativno oskrbo. Seniorjem, ki želijo še delati, naj bo zagotovljeno, da ostanejo aktivni čim dlje, za kar pa je treba odpraviti pravne in organizacijske ovire. Potrebno je sodelovanje vseh deležnikov in premoščanje vrzeli med raziskavami, izobraževanjem in prakso s spodbujanjem interakcij med učenci, vzgojitelji in člani skupnosti. V državah morajo ljudje začeti razmišljati o staranju drugače, če želijo izkoristiti potencial naraščajočega deleža starejših prebivalcev. Če želijo razviti srebrno ekonomijo.

Iz navedenih razlogov predlagamo, da v vladi vsake države imenujejo ministrico/ministra za seniorje.

III. ZADOVOLJEVANJE POTREB STARAJOČEGA SE PREBIVALSTVA

7

zasl. prof. dr. Jože Gričar

Zadovoljevanje potreb starajočega se prebivalstva

Podpiramo izdajanje *Kažipot* e-storitev za seniorje 55+ v regiji držav na ravni mesta (občine) in države. *Kažipot*, ki je sestavina e-vključevanja v aktivno staranje, je objavljen v nacionalnem in angleškem jeziku. Namenjen je odraslim otrokom 55+, ki skrbijo za starše 75+.

Na lokalni ravni so vključene naslednje organizacije: zdravstveni dom, uprava občine, dom starejših, bolnišnica, medgeneracijski center, fakulteta/šola, univerza za tretje obdobje, knjižnica, muzej/galerija, lokalni prevoz potnikov.

Na ravni države so vključene naslednje organizacije: zavod za zdravstveno zavarovanje, zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, nacionalni inštitut za javno zdravje, zavod za zaposlovanje, ministrstvo za zdravje, ministrstvo za delo in družino, ministrstvo za javno upravo, združenje bank, združenje fizioterapevtov, združenje patronažnih sester, statistični urad, železniški prevoz potnikov.

Izrabljanje optičnega omrežja za podpro delu osebja zdravstvenih domov v državi prispeva k pospešitvi digitaliziranja države in razvijanju medgeneracijskega sodelovanja.

Marjeta Vaupot, mag. posl. Ved, Zdravstveni dom Slovenj Gradec

Delovanje zdravstvenega doma kot celostni pristop pri oskrbi starejših – vstopna točka (primer dobre prakse)

Zdravstveni dom se predstavlja kot vstopna točka pri celostnem pristopu oskrbi starejših nad 55 let oziroma kot model dolgotrajne oskrbe v sklopu medgeneracijskega centra Andeški hram. Model temelji na potrebah prebivalcev, ki potrebujejo drugačne in celostne informacije kadar zbolijo sami ali njihovi starši, stari starši,... Model temelji na dejstvu, da prebivalci vstopijo v zdravstveni dom takrat, ko zbolijo sami, ko jim zbolijo starši, otroci, svojci... in iščejo različne informacije, ki pa jih vedno ne pridobijo. Potencialni uporabniki v modelu izhajajo iz lokalnega okolja in si želijo predvsem, dodatne informacije, na koga se lahko obrnejo glede informacij, kdo jim lahko svetuje, kdo jim lahko pomaga (do česa so upravičeni), katere storitve lahko pridobijo da ohranijo samostojnost, da si lahko uredijo/prilagodi bivalno okolje, kdo lahko svetuje svojcem, kaj narediti, katero tehnologijo lahko uporabijo,...

Naš model je usmerjen v razvoj celostnega pristopa/modela, ki vključuje e tehnologijo, izvajalce formalne in neformalne oskrbe, strokovne službe in prostovoljce ter e-tehnologijo. Izvaja dejavnost svetovanja na področju pravic iz zdravstvenega varstva, zdravniške oskrbe, socialnega varstva, zdravstvene nege, laične pomoči,... Izvajajo pa se tudi dejavnosti promocije zdravja, vzgoje in svetovanja za zdravje. Tim je sestavljen iz diplomiranih medicinskih sester, psihologinj, dietetičarke, kineziologinje, fizioterapevtk, patronažne službe, zobozdravnice, družinskim zdravnikom, pediatrom... Dejavnosti se izvajajo dnevno. V nadaljevanju projekta se usmerjamo k sorodnim inštitucijam, ki imajo oblikovano storitev v okviru Telemedicine in se lahko nadgradi v dodatne aktivnosti na področju IKT oskrbe oz. e oskrbe. Gre predvsem za povezovanje preko e-programa – ambulantno družinske medicine, oblikovanje e-programa za delo patronažne službe in nege na domu, oblikovanje e-storitev na področju fizioterapije in delovne terapije, oblikovanje e-priročnika laične nege, oblikovanje e priročnika za zaposlitveno terapijo – glasbena terapija, likovna terapija, terapija z živalmi (pes, mačka,...)...

doc. dr. Vanja Skalicky Klemenčič, izr. prof. dr. Vesna Žegarac Leskovar
Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo

Vpliv kakovosti arhitekturne zasnove na tveganja širjenja Covid-19 v domovih za starejše občane

Veliko starostnikov (starejših od 65 let) biva zaradi različnih socialnih in zdravstvenih razlogov v domovih za starejše občane (DSO). V Sloveniji znaša delež starostnikov, ki biva v DSO okrog 4,5%; ta delež bi pa lahko bil še višji, če le ne bi primanjkovalo razpoložljivih kapacitet. Ob tem je zaskrbljujoče tudi dejstvo, da iz strani države v zadnjih 15 letih ni bilo izgrajenega nobenega doma (Marovt, 2020). V pandemiji Covid-19 se je izkazalo, da so starostniki najranljivejša družbena skupina, saj so poleg starosti izpostavljeni tudi številnim pridruženim boleznim, ki

povečujejo tveganje umrljivosti (Fallon et al., 2020). Dodatno je pandemija v letu 2020 pokazala nesorazmerno velik delež okužb in izgub življenj med prebivalci DSO-jev po vsem svetu, prav tako tudi v Sloveniji. V tem času predstavljajo DSO-ji eno izmed najbolj kritičnih oblik bivanja, saj je vse ustanove, kjer se združujejo ljudje z namenom bivanja, dela ali izobraževanja možno začasno zapustiti, medtem ko oskrbovanci DSO-jev te možnosti nimajo. V času izrednih razmer je bilo v DSO-jih za namen preprečevanja širjenja okužbe potrebno upoštevati številne varnostne protokole. Žal pa se je izkazalo, da so varnostni ukrepi na eni strani ščitili oskrbovance domov, a hkrati predvsem na račun izolacije in socialnega distanciranja zelo slabo vplivali na njihovo mentalno zdravje. Iz navedenega sledi, da je potrebno v domovih za starejše zlasti v času epidemij nalezljivih respiratornih bolezni, kot je recimo Covid-19 ali tudi gripa, posebno pozornost posvetiti kakovosti bivanja. V tem kontekstu je smiselno preučiti tudi vprašanje, ali in kako lahko z ustrezno arhitekturno zasnovo domov prispevamo k preprečevanju širjenja okužbe, a hkrati omogočimo starostnikom dostojno bivanje s čim manjšo mero socialne izključenosti. V ta namen smo v pričujočo raziskavo zajeli 50 DSO-jev v Sloveniji, v katerih smo analizirali število okužb in arhitekturne značilnosti posameznih stavb ter skušali poiskati njihovo medsebojno korelacijo. Med doslej izkazanimi prednostmi lahko izpostavimo bivanje v manjših organiziranih enotah, bivanje v enoposteljnih sobah z balkoni, možnost uporabe zelenih odprtih površin in lokalni sistem prezračevanja.

Cilj raziskave je v pripravi smernic za načrtovanje novih in prenovo obstoječih DSO-jev, ki bi lahko postale del nacionalne strategije stanovanjske oskrbe starejših.

Viri:

Fallon, A., Dukelow, T., Kennelly, S., & O'Neill, D. (2020). COVID-19 in nursing homes. *QJM: An International Journal Of Medicine*, 113(6), 391-392. doi: 10.1093/qjmed/hcaa136

Marovt, a. (2020). Država je zadnji dom zgradila pred 15 leti, na posteljo čaka 12.300 starostnikov.

zasl. prof. dr. Ludvik Trauner

Arhitekturno varno bivanje starejših v ruralnih in urbanih okoljih v sožitju z mlajšimi generacijami

Prispevek temelji na izkušnjah 40-letnega gradbenega in geotehniškega dela na terenu, pri reševanju naravnih nesreč, ki prizadenejo celotno populacijo, predvsem starostnike.

Naj naštejem samo nekaj katastrofalnih posledic vsakoletnih naravnih nesreč, ki jih povzročajo: zemeljski plazovi, poplave, požari, potresi, podnebne sile (dež, veter, sneg, led), človeške napake pri gradnji objektov in drugih posegov v zemeljski polprostor, spori na sodiščih itd. Kot sodno zapriseženi izvedenec za gradbeništvo in geotehniko sem se velikokrat srečaval na sodnih obravnavah z obubožanimi in nemočnimi starostniki, ki že zaradi dolgotrajnih procesov izgubljajo zdravje in gmotno stanje. Veliko starostnikov živi v slabih,

nestabilnih in zdravju škodljivih objektih! V starejših mestnih centrih živijo v potresno ogroženih objektih, ki bi jih bilo nujno porušiti ali protipotresno zaščititi.

Opozarjam, da še danes gradijo stanovanjske objekte tudi s površno ali celo nezakonito pripravljeno tehniško dokumentacijo; brez predpisanih predhodnih geomehanskih preiskav in izdelanih strokovnih analiz. Občine neodgovorno in birokratsko izdajajo gradbena dovoljenja in prodajajo zemljišča tudi na ogroženih, fosilno plazovitih terenih. Velikokrat prihaja že med gradnjo do premikanja tal in posledično do poškodb objektov.

Na osnovi utemeljitve, predlagamo razvoj posebne arhitekture za ruralno in urbano okolje, kjer bi starostniki lahko živeli varno in brez arhitektonskih ovir in v sožitju z mlajšimi generacijami! Nekaj takih pionirskih študij je bilo že napravljenih na Univerzi v Mariboru ob vstopu v novo tisočletje!

red. prof. dr. Tomaž Kramberger, Univerza v Mariboru, Fakulteta za logistiko

Katere storitve in spodbudno okolje bi bilo treba vzpostaviti ali izboljšati, da bi starejšim zagotovili samostojnost, neodvisnost in pravice ter jim omogočili udeležbo v družbi?

Razmišljanja in raziskave o razvoju pametnih mest in skupnosti v svoje plane vključujejo tudi starostnike. Svetovna zdravstvena organizacija je že leta 2007 pripravila »Checklist of Essential Features of Age-friendly Cities«, ki je dobra podlaga pri načrtovanju mest. Zavedati se moramo, da pogosto rešitve namenjene starejšim izboljšujejo urbano življenje splošne populacije.

Je pa v prvi vrsti potrebno zmanjšati razkorak pri uporabi IKTja, ki starejšim onemogoča dostop do pametnih rešitev. To lahko dosežemo le z aktivnim planom digitalne pismenosti starejših tako na državnih kot lokalnih ravneh.

Takšni načrti lahko starejšim pomagajo obvladati preproste računalniške spretnosti, ki povečujejo njihovo neodvisnost in jim odpirajo nove komunikacijske kanale, s čimer lahko zmanjšujemo njihovo osamljenost.

Drug pomemben prispevek k duševnemu in fizičnemu zdravju starostnikov je, da jim omogočimo samostojno navigiranje po mestih, kar pomeni, da moramo bolje prostorsko planirati, dodati več (pametnih) klopi za počitek, toaletnih prostorov, klančin, širših pohodnih poti, pametne prometne signalizacije itd.. Posvetiti se je potrebno razvoju enostavnih digitalnih in pametnih rešitev, ki lahko s pomočjo AI prepoznavajo pasti mesta in nanje opozarjajo.

red. prof. dr. Tomaž Kramberger, Univerza v Mariboru, Fakulteta za logistiko

**Kako bi lahko starejši izkoristili prednosti digitalizacije mobilnosti in zdravstvenih storitev?
Kako bi lahko izboljšali dostopnost, razpoložljivost, cenovno dostopnost in varnost javnega
prevoza za starejše, zlasti na podeželskih in oddaljenih območjih?**

Kot prvo je potrebno preprečiti razdrobljenost prizadevanj za aktivno staranje. Trenutno se starostnike namešča v dome za ostarele ali v varovana stanovanja, kar do določene mere pomeni, da se jih ne vključuje v skupnosti, v katerih so živeli. Če želimo to doseči, je potreben odmik od tradicionalnih modelov. Pristopi in rešitve pametnih mest, lahko te naredijo prijaznejše do starostnikov, vendar le pod pogojem, da starostniki soustvarjajo oz. so-svetujejo pri načrtovanju teh rešitev.

V prvi vrsti je potrebno optimizirati poti javnih prevozov, predvsem v oddaljenih območjih, poskrbeti da so oblike transporta čistejše in predvsem trajnostne. Zavedati se moramo, da je težko zagotoviti ustrezno storitev javnega prevoza na redko poseljenih območjih, saj povpraševanje ni dovolj veliko in je zaradi premajhne uporabe, to pogosto netrajnostno in še stroškovno nerentabilno. Morda je »demand-responsive« prevoz rešitev, vendar je potrebna priprava konkretne strategije, ki omogoča takojšno prilagoditev nepredvidljivim dogodkom kot je npr. Covid-19.

zasl. prof. dr. Marjeta Ciglencečki

11

Dostopnost do kulturnih in umetnostnih dobrin

Zelena knjiga prinaša dragocene podatke o staranju v Evropski skupnosti, ki slonijo pretežno na finančnih kazalnikih oz. merijo življenjski standard glede na materialne dobrine. Ljudje pa za kakovostno življenje nujno potrebujemo tudi duhovne vrednote, med katerimi je še posebej pomembna dostopnost kulturnih in (ožje) umetnostnih dobrin. Znano je, da so starejši (zlasti ženski del populacije) zvesti uporabniki kulturnih dobrin, kar je potrebno podpirati. Skrb za umetnost v starosti bi delila na:

- Skrb za umetnike – starostnike, ki po formalni upokojitvi praviloma nadaljujejo z ustvarjalnostjo. Za nemoteno delo potrebujejo ustrezne pogoje (ateljeji, nakup materialov, študijska potovanja, možnosti prezentacije, zagotoviti je potrebno znanstveno preučevanje starostnih opusov, podpreti trg umetnin ipd.), kar je potrebno omogočiti z ustrezno sistemsko podporo (štipendije ipd.).
- Skrb za uporabnike kulturnih dobrin – starostnike (dostopnost kulturnih ustanov, vstopnine, popusti, javni prevozi ipd.)

Umetnost je odlična priložnost za obogatitev vseživljenjskega učenja, digitalnega opismenjevanja in medgeneracijskega sodelovanja, čemur *Zelena knjiga* posveča veliko

pozornosti. Naj se v Zeleni knjigi pojavi tudi beseda »umetnost«, saj sta kulturna/umetnostna dediščina in odličnost v sodobni ustvarjalnosti neprecenljivo bogastvo Evropske skupnosti!

red. prof. dr. Jožica Knez Riedl

Ohranjanje dostojanstva in krepitev empatije

Apeliramo na ohranjanje dostojanstva vseh ljudi in krepitev empatije. Zaradi specifične ranljivosti in pešanja funkcionalnih sposobnosti še posebej starejših generacij je oboje nujno načrtno negovati. Zato je dostojanstvu in empatiji treba nameniti skrb v edukaciji, v formalnem in neformalnem usposabljanju. Širjenje kulture empatije, ki ji sledi primerno ukrepanje, je nujno v obdobju, ko čedalje več rutinskih opravil prevzema tehnologija. Ljudje vse v pozna leta čutimo potrebo po upoštevanju, človeški toplini in samoaktualizaciji, tudi z medsebojno pomočjo. S tem bi oživili že pozabljene družbene vrednote.